

Артем Чернов**НИТКА ДОЛІ***Ю. О. Приходько
Із глибокою подякою*

Ви колись бачили, як ткаля працює за станком? Дбайливо, нитку за ниткою вона збирає тканину, правильні плетіння утворюють міцний матеріал, із якого в майбутньому зроблять килим або одяг. Завжди, і майже в усіх культурах, у роботі ткалі та вишивальниці був присутній елемент містики, глибокого символізму. Наша етнічна вишиванка, приміром, містила систему символів, котрі разом творили сильне закляття, даруючи козакові силу та мужність.

Навіщо ця метафора із ткацтвом та вишиванкою? А щоб підкреслити: саме з таких «менталь-

теорій. Головне ж – мати приводить у цей світ дитину як фізично, так і ментально. Співаючи малюку колискову, розповідаючи казку, виховуючи дитину, вона формує основний візерунок свідомості дитини. Уявімо, це українська народна казка, українська пісня, українські традиції. Який результат це дасть у майбутньому? Дитина не жадатиме жодних «ДНР»-«ЛНР», не вважатиме себе «малоросом», не піде на державну зраду. Вона засвоїть нормальну національну ідентичність, пов'язуватиме себе з європейськими цінностями, ніколи в житті не ступить на шлях етнічного дегенерування.

них ниток» і складається наша свідомість. Історія до історії, враження до враження потроху, непомітно для нас, вибудовують світогляд і скеровують нашу свідомість. Свідомість – то взагалі річ цікава. Клінічного визначення її не існує, проте є діагноз – утрата свідомості. Саме завдяки їй ми подорожуємо в минуле – до приємних чи не дуже спогадів; живемо в теперішньому часі або линемо в майбутнє – за мріями, сподіваннями.

Звідки ж беруться ці нитки? Які враження закладають основу нашого сприйняття?

Першою і найміцнішою з них є наші взаємини з матір'ю. Саме з цих найважливіших у житті відносин розквітають усі інші. На думку американських і британських психологів, дитина використовує свою матір як «надійну базу» для пізнання світу й себе (більше про теорію прив'язаності – у Дж. Боулбі, М. Ейнсворт). Роль матері в житті дитини неможливо переоцінити, і про це існує чимало

Працюючи психологом у дитячому садку, я часто чую від батьків дітей одне запитання: коли можна розпочинати виховання дитини? На це питання вже давно дала відповідь психолого-педагогічна наука. Оскільки дитина не народжується у вакуумі – в неї є батьки зі своїми надіями та очікуваннями, дідусі та бабусі зі своєю особливою думкою, є країна, народ, то всі ці «чинники» вже здійснюють вплив на маленьку особу. Зокрема, прищеплюють їй певне ставлення до людей, країни, світу. Якщо такі впливи узгоджені, більш-менш однакові, то людина природно обирає патріотичну позицію; якщо ж вони суперечливі, – це стає підґрунтям і до сепаратизму, і до втрати незалежності взагалі.

Із часом малюк дорослішає. Його свідомість поволі відокремлюється від симбіозу з матір'ю й осягає себе – особистість – самостійною істотою із власними можливостями засвоєння нових узаємин і навколишньої дійсності. Років із трьох у візеру-

нок дитячої свідомості починають уплітатися нові нитки. Показник цього, зокрема, – та маса дитячих питань, відповіді на які ми даємо всі разом. І «ми» – це суспільство. Часто батьки говорять одне, а дитина бачить зовсім інше. Звісно, вплив батьків на неї ще великий, але дитина вже бачить невідповідності слів і реального стану речей. Відкриття світу, переймання традицій, засвоєння культури взаємовідносин відбувається за рахунок таких психічних процесів, як наслідування (А. Бандура), інтеріоризація (Л. Виготський), соціалізація (Ф. Гидденс). Великий внесок у розвиток патріотизму та свідомості взагалі роблять навчання та виховання.

Зауважу, що дитина охоче наслідує авторитетну для неї особу. Вона майже точно копіює жести та слова людини, на яку хоче бути схожою. Мимоволі вона переймає і ставлення цієї людини до життя й до держави. Згодом «скопійоване» стане власним надбанням особистості. Психіка – це завжди суб'єктивне ставлення особистості до світу, яке начебто незалежно постає в процесі розвитку головного мозку. Ця теза правильна тільки частково. Зміст цього ставлення має власну історію та походження – це «візерунок із багатьох ниток».

Інтеріоризація, якщо пояснювати стисло, – це привласнення дитиною досвіду, отриманого від взаємодії з дорослими, передусім найближчими їй – із матір'ю, батьком, дідусям, бабусею, вихователем, учителем. І цікаво, що таким чином засвоюються не лише дії, а й почуття, ставлення, емоційний стан.

Соціалізується дитина у традиціях свого суспільства, своєї нації та народу. Переймаючи зовнішнє ставлення до себе, дитина в середовищі малоросів скоріш за все виросте малоросом; дитина українців виросте українцем. У якийсь момент вона починає розпитувати: «Хто вона?», «Звідки вона з'явилася?», «Де її батьківщина?» «Хто її батьки?» Відповідям на ці питання вона беззаперечно віритиме, бо це ж відповіли дорослі, а для малюка вони ще беззаперечні авторитети! І саме в цих питаннях я вбачаю критичний момент для патріотичного виховання свідомого громадянина. Відповідь на них повинне давати все суспільство, а не лише батьки.

Питання навчання і виховання в контексті цієї теми є надзвичайно складним. І не тому, що немає інформації, – її достатньо. Важко дати стисло й доволі глибоку відповідь. Так, законодавство України про освіту обов'язок виховувати свідомих громадян органічно розподіляє між сім'єю та державою. Держава конкретизує себе в суспільних інститутах – садочку, школі, виші, а персоналізує в

особі вчителя, полісмена, вихователя, Президента. Починаючи зі вступу дитини до школи, сім'я по троху віддаляється від «ткацького станка». Тепер свої «нитки» повинен уплести делегований представник суспільства: спочатку це вчитель, а далі кожен вибирає собі наставника згідно зі своїми нахилами та інтересами. І тут постає питання, скероване К. Г. Юнгом до вчителів: «Ми багато говоримо про виховання особистості, але чому виходить так, що особистість повинна виховувати та людина, яка сама не є особистістю?» Дозволю собі його дещо переформулювати: «Ми багато говоримо про виховання патріота, а чи в нас не виходить так, що непатріоти повинні формувати патріотів?» Й інше питання: чи цінуємо ми працю тих, хто завжди був патріотом і навчав та навчає наших дітей? Це питання не стільки до держави в загальному плані, як до кожного з нас.

Завершити «візерунок» власної свідомості людина повинна сама. Знайти роботу, хобі, подружжя, прагнути до самореалізації, яка відповідає її нахилам та здібностям. Про це писав Г. Сковорода і це експериментально підтвердив наш земляк А. Лазурський. На його думку, якщо людина вступає в конфлікт із власною природою, то вона формує в собі спотворену особистість. Впливи з часом змінюють свій вектор: у підлітковому віці ми прагнемо спілкування, у юнацькому – живемо у світі ідей, а в дорослому жадаємо самореалізації. Людина шукає свою спільноту за інтересами та ідеями, притаманними їй. Це не відбувається на порожньому місці: поведінка є логічним продовженням попередніх етапів розвитку. Людину цікавить соціум, у якому вона живе, а цей соціум, у свою чергу, чинить вплив на неї (див. дослідження С. Аш, С. Мілгрема тощо).

Підсумовуючи сказане, наголошу: найкраща війна – та, якої вдалося уникнути. Ніхто не буде сперечатися про те, що кожна війна має свої причини. Але й міцний мир та злагода теж не настають ні з того ні з сього. Колись король Франції Людовік XIV поспішно проголосив: «Держава – це Я». Насправді ж держава – це ми, й кожен із нас, українців, є ниткою в рідному синьо-жовтому прапорі, і там немає зайвих ниток. Проголосивши незалежність, ми всі перетворилися в давньогрецьких мойр, котрі тримають у руках «нитки» долі й формують тканину суспільної свідомості. До того ж кожен із нас може опікуватися не лише «однією ниткою», а декількома. Від нас залежать наші діти, наші друзі... Таке барвисте «різноплетення» й моделює тканину суспільної свідомості.